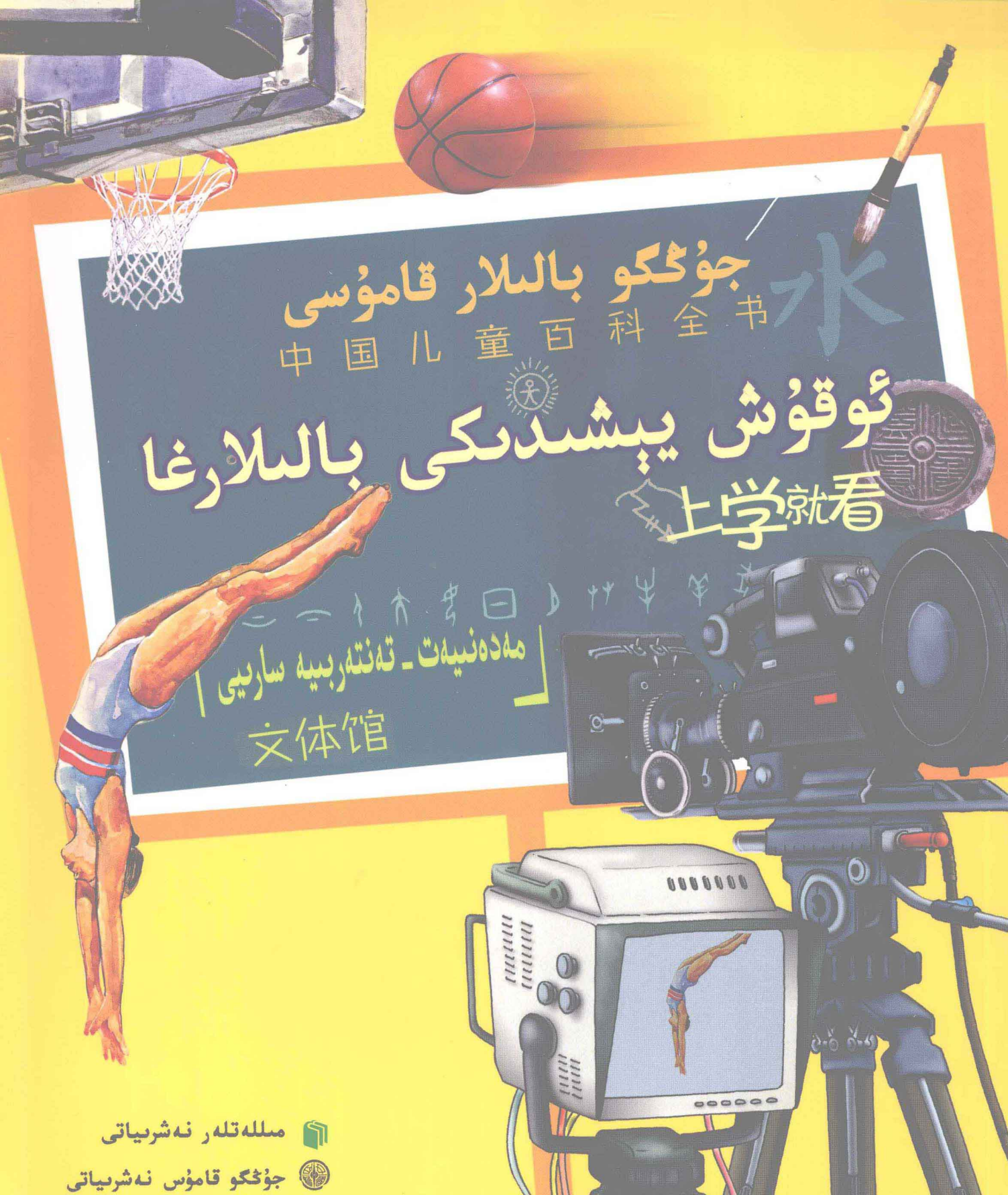

جوڭگو بالىلار قامۇسى
中国儿童百科全书

ئوقۇش پېشىدىكى بالىلارغا
上学就看

مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى |
文体馆

مىللەتلەر نەشرىياتى

جوڭگو قامۇس نەشرىياتى

دۆلەتلىك 11 - بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدىكى نۇقتىلىق كىتاب تۈرى
مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر مۇنەۋۋەر كىتابلىرىنى نەشر قىلىش
مەبلەغ ياردىمىگە ئېرىشكەن تۈر

جۇڭگو بالىلار قامۇسى

ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارغا

مىللەتلەر نەشرىياتى
جۇڭگو قامۇس نەشرىياتى

图书在版编目 (CIP) 数据

文体馆: 维吾尔文/《中国儿童百科全书·上学就看》编委会编; 伊司马义·伊不拉音译. —北京: 民族出版社, 2008.8

(中国儿童百科全书·上学就看)

ISBN 978-7-105-09559-9

I. 文… II. ①中…②伊… III. ①文学—儿童读物—维吾尔语 (中国少数民族语言) ②体育—儿童读物—维吾尔语 (中国少数民族语言) IV. I0-49 G8-49

中国版本图书馆CIP数据核字 (2008) 第131993号

翻 译: 伊司马义·伊不拉音

责任编辑: 凯赛尔

责任校对: 凯赛尔

电脑制作: 沙塔尔·沙拉木

本书根据中国大百科全书出版社2006年3月第1版2007年10月第6次印刷版本翻译出版。

بۇ كىتاب جۇڭگو قامۇس نەشرىياتىنىڭ 2006 - يىلى 3 - ئاي 1 - نەشرى 2007 - يىلى 10 - ئاي 6 - باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

تەرجىمە قىلغۇچى: ئىسمائىل ئىبراھىم
مەسئۇل مۇھەررىر: قەيسەر قۇربان
مەسئۇل كوررېكتور: قەيسەر قۇربان
بەتچىك: ساتتار سالام

جۇڭگو بالىلار قامۇسى ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارغا مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى

民族出版社出版发行

<http://www.mzcbs.com>

(北京市东城区和平里北街14号)

电话: 64290862 邮编: 100013

北京盛通印刷股份有限公司印刷

各地新华书店经销

开本: 889毫米×1194毫米 1/16

印张: 4.75

2008年9月第1版 2008年9月第1次印刷

印数: 0001—3000册

ISBN 978-7-105-09559-9/Z.1398 (维66)

定价: 12.50 元

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى

<http://www.e56.com.cn>

ئادرېسى: بېيجىڭ شەھىرى خېينىڭلى شىمالىي كوچا 14 - قورۇ

پوچتا نومۇرى: 100013

تېلېفون نومۇرى: 010-64290862

ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى

باسقۇچى: بېيجىڭ شېڭتۇڭ باسما چەكلىك شىركىتى

نەشرى: 2008 - يىلى 9 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى

بېسىلىشى: 2008 - يىلى 9 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى

ئۆلچىمى: 1194×889 م.م. 16 كەسلەم

باسما تاۋىقى: 4.75 سانى: 0001—3000

باھاسى: 12.50 يۈەن

总策划

徐惟诚

编辑委员会

名誉主任 徐惟诚

主 任 吴希曾

副 主 任 贺晓兴

程力华

执行主编 赵秀琴

编 委

(以姓氏笔画为序)

马博华 刘道远 李 元 位梦华 吴希曾

余传生 陈学锋 张小影 林之光 郑 平

郑延慧 赵秀琴 保冬妮 贺晓兴 夏 青

钱王驷 浦漫汀 崔金泰 寇晓伟 程力华

谭 征

顾 问

浦漫汀 李 元 徐晓钟 王祖望

作 者

文字撰稿

(以姓氏笔画为序)

马光复 马 睿 卢小平 朱绍和 孙衍慧 李光夏
余传生 宋 时 陈东明 张如亮 林晓燕 庞 云
荣瑞芬 贺晓兴 夏 青 钱王驷 徐 冲 高建强
唐 骅 温学诗 薄 芯

图片提供

(以姓氏笔画为序)

丁长青 王 丽 王雅倩 王瑞林 卞小勤 田 方
白 宇 冯幼平 孙江漪 朱菱艳 刘玉秀 刘亚茹
刘 峥 关庆维 许 阳 杜 婕 李光夏 李建新
李锦河 李 燕 杨宝忠 吴小枚 吴秀山 位梦华
余传生 陈东明 张文绪 张文瑞 张丽霞 张连城
张渝秦 张 强 郑 迅 赵秀琴 赵彤杰 赵建伟
洪 珊 贺晓兴 苑 立 袁学军 徐远志 高建强
唐 骅 龚 莉 常剑波 蒋和平 程力华 温学诗

电脑制作

曹映红 张 强 蒋和平 杨宝忠 席恒青 高建强
杨 晨

绘 图

杨宝忠 张 强 蒋和平 高建强 席恒青 陈 倩
曹映红 陈 璐 熊雅竹

卡通形象设计

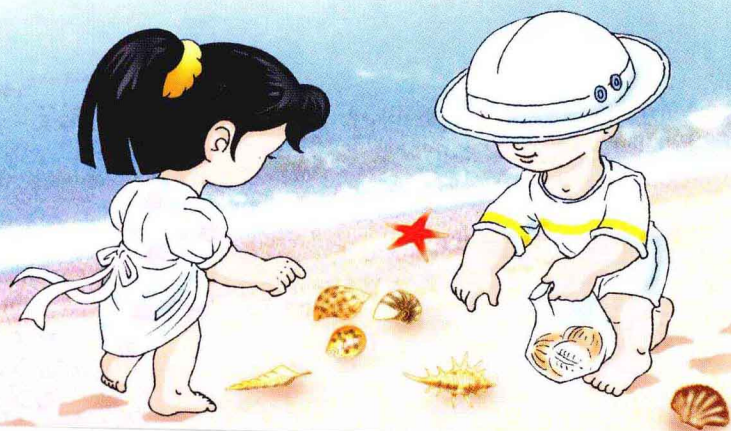
张强

بەكمۇ قىزىق، بەلەن بۇ كىتاب،
كۆرۈپ - كۆرۈپ پەقەت قانمايسىز.
سىز كۆرمىگەن دۇنيا جاھاننى
بۇ كىتابتىن ئىزدەپ تاپقايسىز.

رەھمەت ئېيتىڭ ئاتا - ئانىغا،
كىتاب يازغان ئۇستازلارغا ھەم.
بىزگە ئەقىل قالدۇرۇپ كەتكەن،
شۇ تۆھپىكار ئەجدادلارغا ھەم.

چىڭسۇن شۇ يولدا ۋەدىڭىز،
نۇر چاقىناتسۇن ئىجاد، ئەتىڭىز.

يۈ شىنيەن

بۇ سىلەر كۆرىدىغان كىتاب

كىچىك دوستلار، بۇ بىر يۈرۈش بالىلار قامۇسى مەخسۇس سىلەرنىڭ بىلىم ئېلىش ۋە نەزەر دائىرەڭلەرنى كېڭەيتىش ئۈچۈن تۈزۈلگەن. بۇ قامۇس جەمئىي سەككىز كىتاب بولۇپ، ئۇ سىلەرنى سەككىز ئورۇنغا باشلاپ بېرىپ، ئويۇن ئوينىغاچ بىلىم ئىگىلەش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدۇ. بۇ سەككىز ئورۇن: «جۇڭگو باغچىسى»، «دۇنيا باغچىسى»، «يەر شارى كەنتى»، «ئالەم سارىيى»، «ھايۋانات باغچىسى»، «ئۆسۈملۈكلەر باغچىسى»، «ئىلىم-پەن سارىيى» ۋە «مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى» دىن ئىبارەت.

بىلىم نۇقتىلىرى

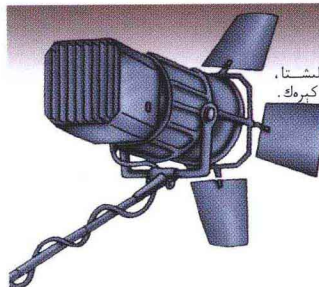
بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ھەربىر تېمىدا ئۈچتىن سەككىزگىچە بىلىم نۇقتىلىرى بار. ھەربىر بىلىم نۇقتىسىدا بىر كىچىك بىلىم تونۇشتۇرۇلدى، ئۇلارنى بىرىكتۈرسىڭىز خېلى كۆپ بىلىمگە ئىگە بولۇپ قالسىز. «مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى» دا بۇنداق بىلىم نۇقتىلىرىدىن 120 ى بار.

مەن بۇ كىتابنىڭ ئىچىدە ھەرخىل ئوخشىمىغان ئوبرازلارغا چىقىمەن!

بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك تېمىلار

كىچىك دوستلارنىڭ ئويۇن ئارقىلىق بىلىم ئېلىشى ۋە سىستېمىلىق ئۆگىنىشى ئۈچۈن بىلىم تۈرلىرىدىن بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك تېمىلارنى تاللاپ چىقتۇق. ئومۇمەن ئالغاندا، يېڭى ئېچىلغان ھەربىر بەتتىكى ماۋزۇ بىر تېما ھېسابلىنىدۇ. ھەربىر بەتتە بىر تېمىنى چۆرىدىگەن ھالدا چۈشەنچىلەر بېرىلدى. «مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى» دە 32 تېما بار.

كىنولى سۈرەتكە ئېلىشتا، چىراغ نۇرىنى ماسلاشتۇرۇش كېرەك.

كىنو ئىشلەش

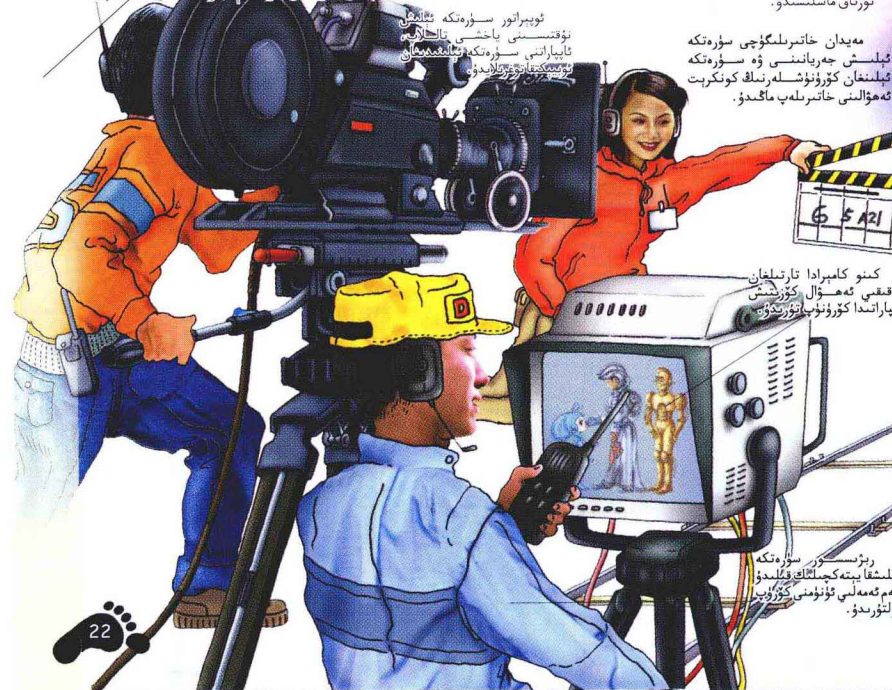
كىنو ئىشلەش — كىنو كامېرا ئارقىلىق مەنزىرە، كۆرۈنۈش ۋە ئارتىستلارنىڭ ئويۇنى قاتارلىقلارنى لېنتىگە ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ. سۈرەت ئېلىنغان لېنتىنى كىنو خادىملىرى پىششىقلاپ ئىشلەپ، ئۇنىڭدىن تۈرلۈك فىلىملارنى تەييارلايدۇ. ئاندىن كىنو ئاپپاراتىدىن پايدىلىنىپ لېنتىدىكى سۈرەتنى ئېكرانغا چۈشۈرۈپ كىشىلەرنىڭ ھۆرۈرلىنىشىغا سۈندۈ.

تەييارلىق خىزمەتلىرى

كىنولى سۈرەتكە ئېلىشتىن ئىلگىرى ئىشلىنىدىغان تەييارلىق خىزمەتلىرى ناھايىتى كۆپ. ئالدى بىلەن ئويۇن كىنو سېنارىيىسى يولۇشى لازىم. ئاندىن رېژىسسور كىنودىكى ۋەقەلىكنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئارتىستلارنى تاللايدۇ. سۈرەتكە ئېلىش بىلەن بىرلىكتە ئويۇن ئاندىن كېيىن سۈرەتكە ئېلىش خىزمىتىنى بىر ۋاقىتتا ۋەزىپىسىدىن ئايرىلايدۇ.

ئويۇناتقۇچى سۈرەتكە ئېلىشقا نۇقتىسىنى ياخشى تاللايدۇ. ئاپپاراتنى سۈرەتكە ئېلىشقا ئىشلىتىدۇ. ئېكسپوزىتورنى تەكشۈرۈپ ئېلىدۇ.

مەيدان خاتىرىلىگۈچى سۈرەتكە ئېلىش جەريانىنى ۋە سۈرەتكە ئېلىنغان كۆرۈنۈشلەرنىڭ كونكرېت ئەھۋالىنى خاتىرىلەپ ماڭىدۇ.

كىنو كامېرادا تارنىلغان قىممەتلىك ۋاقىت ئۆزگىرىش پىلاندا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

رېژىسسور سۈرەتكە بىلىشقا يېتەكچىلىك قىلىدۇ. مەن تەمەنلى ئۈنۈمنى كۆرۈپ ئۆتۈرىدۇ.

رەسىملەرنىڭ ئىزاھاتلىرىدا
رەسىملەرنىڭ مەزمۇنى
چۈشەندۈرۈلدى.

رەسىملەر

ھەربىر بەتكە بەشتىن 20
گىچە رەسىم بېرىلدى، ئۇلاردىن
بىر- ئىككى پارچىسى ئاساسلىق،
قالغانلىرى قوشۇمچە رەسىملەر.
بۇلار كىچىك ئوقۇرمەنلەرنىڭ بىلىمنى
بىۋاسىتە ۋە ئوبرازلىق ئۆگىنىشىگە
ھەم چۈشىنىشىگە پايدىلىق.

چى چى بىلەن مەدەنىيەت -
تەنتەربىيە سارىيىغا بېرىپ
بىلىم ئىلىپ كېلىڭلار!

بىلىم تۈرلىرى

كىچىك دوستلارنىڭ بىلىۋېلىشىغا قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن بىز
مۇناسىۋەتلىك بىلىملەرنى يىغىنچاقلاپ تۈرلەرگە ئايرىپ چىقتۇق.
«مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى» دا تىل - ئەدەبىيات؛ كىنو،
تېلېۋىزىيە، تىياتىر؛ گۈزەل سەنئەت؛ تەنتەربىيەدىن ئىبارەت تۆت
بىلىم تۈرى بار.

جۇڭگو ئۆسمۈرلەر قامۇسى . ئوقۇش يېشىدىكى بالىلارغا

مەدەنىيەت - تەنتەربىيە سارىيى

مۇندەرجە

مەدەنىيەت - تەنتەربىيە

سارىيى 1

تىل - ئەدەبىيات

تىل 2

2 تىلنى ئەمگەك ياراتقان

3 تاۋۇش ۋە ئىنتوناتسىيە

يېزىق 4

4 چىغىناق - تارغاق يېزىقى

4 ھەرپلىك يېزىق

ئەپسانە 6

6 براخماننىڭ ھېكايىسى

ئولىمپىس تېغىدىكى ئۇد -

7 لاھلار

مەسەل 8

8 «ئىزوپ مەسەللىرى»

9 كىرولوپ مەسەللىرى

جۇڭگونىڭ قەدىمكى زامان

9 مەسەللىرى

شېئىر 10

«نەزىمە»

بالىلار قوشىقى

سونېت

پىروزا 12

«دونكىخوت»

«قىزىل راۋاقتىكى چۈش»

«خاررى پوتېتېر»

بالىلار چۆچىكى 14

ئاندېرسېن چۆچەكلىرى

گىرم چۆچەكلىرى

يې شېڭتاۋنىڭ «قاران - چۇق»

نەملىق چۆچىكى

كىنو ، تېلېۋىزىيە ، تياتىر

تياتىرنىڭ كېلىپ چىقىشى 16

تياتىرنىڭ بارلىققا كېلىد -

شى 16

تۇرمۇشنىڭ تياتىردا ئەكس

ئېتىشى 16

تەبىئەتنىڭ تياتىردا ئەكس

17

ئېتىشى

رېپېتسىيە قىلىش 18

18

گىرم قىلىش

كىيىم - كېچەك ۋە سەھنە

18

جابدۇقلىرى

تياتىر قويۇش 20

سەھنە دېكوراتسىيە -

20

سى

21

سەھنە ئويۇنى

كىنو ئىشلەش 22

22

تەييارلىق خىزمەتلىرى

22

سۈرەتكە ئېلىش

گۈزەل سەنئەت فىلىمى 24

كارتون فىلىم 24

24

قەغەز قىيما فىلىم

25

ياغاچ قونچاق فىلىم

26

تېلېۋىزىيە نومۇرى ئىشلەش

27

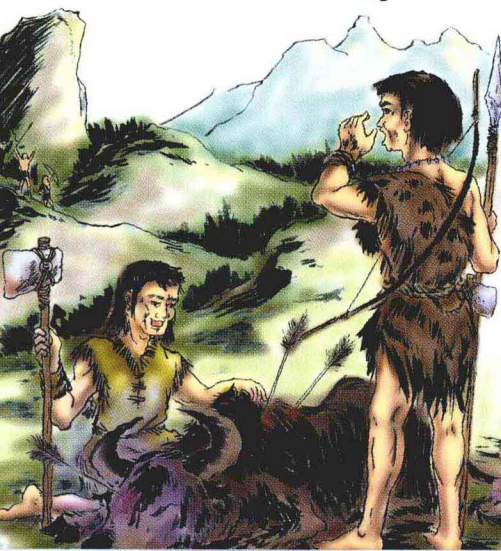
نومۇر ئىشلەش

27

تەھرىرلەش ، پىششىقلاپ

27

ئىشلەش

گۈزەل - سەنئەت

رەسىم سىزنىڭ قالايمىقان

28 جىجىلاشتىن باشلىنىدۇ

ئوخشىتىپ سىزنىڭ ماسلىقىنىڭ

28 كارايتى چاغلىق

29 كۆزىتىش ۋە تەسەۋۋۇر

30 كىچىك رەسىم سىزنىڭ ئۆيى

30 قەغەز ۋە قەلەم

رەسىم شىرەسى، رەسىم تاختىد-

30 سى، رەسىم جازىسى

31 رەڭ تەڭشەش سايمانلىرى

32 ناتۇرا سىزنىڭ

32 ئادەم ناتۇراسى سىزنىڭ

مەنزىرە - كۆرۈنۈشلەرنى سىز-

33 زىش

تۇرغۇن جىسىملارنىڭ

رەسىمنى سىزنىڭ 33

34 مەن ياخشى كۆرىدىغان رەسىم

34 ھە جۈي رەسىم

34 سىياھ قەلەم رەسىمى

35 سۇ بويلاق رەسىم

37 جۇڭگوچە رەسىم سىزنىڭ

جۇڭگوچە رەسىمدىكى

36 جەزىدارلىق

بېغىشلىما يېزىش ۋە تامغا

36 بېسىش

37 سىزنىڭ ئۇسۇلى

38 ماي بويلاق رەسىم سىزنىڭ

رەسىم تەڭلىكىنى ئىشلەش

38 ماي بويلاق قەلىمى

سۇدىن قورقمايدىغان ماي

39 بويلاق

40 يۇڭ قەلەمدە خەت يېزىش

ئەدىبلەرنىڭ تۆت گۆھىرى

خەتنى توققۇز كاتەككە بۆلۈپ

41 يېزىش ئۇسۇلى

41 تەقلىد قىلىپ كۆچۈرۈش

ئۆزىمىز قول سېلىپ ئىشلەپ

43 باقايلى

42 جۇڭگو تۈگۈچى

42 قەغەز قاتلاش ئويۇنى

42 چاپلىما رەسىم

45 ئۆيۈمنى گۈزەللەشتۈرىمەن

44 ئاسما سېۋەت ياساش

ھۇجرىمىزنى سەرەمجان-

44 تاشتۇرايلى

45 مىخ رەسىم ياساش

تەنتەربىيە

46 يېنىك ئاتلىپىكا

46 يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى

ئېتىش، سەكرەش مۇسابىقىسى

46 قىسى

48 پۇتبول

48 پۇتبول شاھى پېيلى

48 توپ مەستانىلىرى

48 پۇتبول مۇسابىقىسى

ۋاسكېتبول 50

50 كوپا ۋاسكېتبولى

50 ۋاسكېتبول مۇسابىقىسى

ۋالېبول 52

جۇڭگو ئاياللار ۋالېبول كو-

52 ماندىسى

52 ساھىل ۋالېبول مۇسابىقىسى

تىكتاك توپ 54

54 دۆلەت توپى

55 مۇسابىقە قائىدىسى

55 تىكتاك توپ مۇسابىقىسى

تېننىس توپ ۋە پەي توپ 56

56 تېننىس توپ مۇسابىقىسى

56 توپ باشلاش تېخنىكىسى

57 پەي توپ مۇسابىقىسى

سۇ ئۈستى تەنھەرىكىتى 58

يەلكەنلىك تاختا تەن-

58 ھەرىكىتى

59 سۇغا سەكرەش

59 سۇ ئۈزۈش

قار- مۇز تەنھەرىكىتى 60

60 مۇز توپ مۇسابىقىسى

61 قار تېپىلىش

گېمناستىكا 62

62 ئاسما ھالقا

62 ئەركىن گېمناستىكا

62 ياغاچ ئات

63 تەڭپۇڭلۇق لىمى

ئولمپىك تەنھەرىكەت مۇسا-

بىقىسى 64

ئولمپىك مەشئىلىگە ئوت

64 تۇتاشتۇرۇش

ئېچىلىش ۋە يېپىلىش

65 مۇراسىمى

بېيجىڭ ئولمپىك تەنھەرىكەت

65 مۇسابىقىسى

2008年奥运会开幕式 开幕式

ئېتىدائىي
ئادەملەر ئوۋغا چىققاندا
ھەمراھلىرىنى تاپالماي
قالسا، ۋارقىراپ
چاقىراتتى.

تىل

تىل ئىنسانلارنىڭ ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرۇش قورالى. كىشىلەر ئېغىز تىلى ۋە ئەدەبىي تىل ئارقىلىق ئوي - پىكىر ۋە ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۆزئارا ئۇچۇر يەتكۈزىدۇ، ئۆزئارا ئىدىيە ئالماشتۇرىدۇ.

ئېتىدائىي ئادەملەر
قول ئىشارىتىگە تايىنىپ
نەرسىلەرنى ئالماشتۇراتتى.

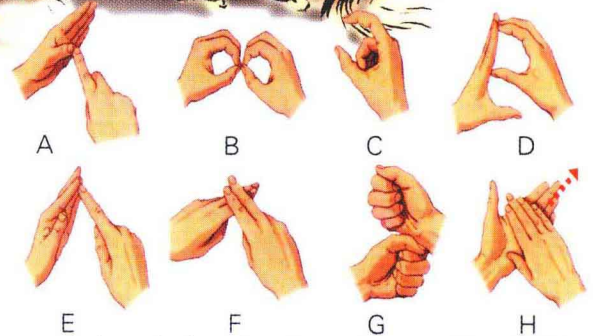
ئوۋ غەنىمەتلىرىگە
ئېرىشكەندە، تۈرلۈك ئاۋازلارنى
چىقىرىپ خۇشاللىقى ۋە را-
زىمەنلىكىنى ئىزھار قىلاتتى.

ئىلگىرى ئىشلىتىلگەن ياراتقان

ئېتىدائىي ئادەملەر ئوۋ ئوۋلاش ۋە بىرلىكتە
ئىشلىتىش قىلىش داۋامىدا ئۆزئارا ماسلىشىشقا، ئىش
تەقسىم قىلىش، ھەمكارلىشىپ ئىشلەشكە
موھتاج بولغان. شۇڭا ئىلىم ئىلمىگە كىنىڭ ئېھتىياجىغا
ماس ھالدا پەيدا بولغان. تىل ئاددىي ھالدىكى
بىر - بىرىنى چاقىرىشتىن مۇرەككەپ، ئىنچىكە ئوي-
پىكىرلەرنى ئىزھار قىلىشقا بولغان ناھايىتى ئۇزاق
تەدرىجىي تەرەققىيات جەريانىنى بېسىپ ئۆتكەن.

گاچىلار تىلىدا قانداق سۆزلىشىدۇ؟

A. ئېغىز شەكلى ئارقىلىق
B. قول ئىشارىتى ئارقىلىق
C. قەلەم بىلەن يېزىش ئارقىلىق

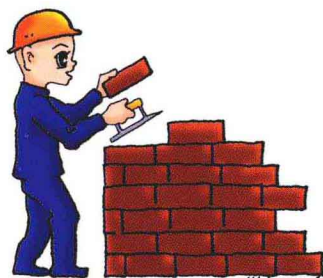

گاس - گاچىلار ئىنگىلىزچە ھەرپلەرنى قول ئىشارىتى ئارقىلىق ئىپادىلەيدۇ.

گاچىلار تىلى

گاچىلار تىلى گاس - گاچىلار ئۈچۈن لايىھىلەنگەن تىل بولۇپ
ئىپادىلىمەكچى بولغان مۇددىئانى تاۋۇش بىلەن ئەمەس، بەلكى
بەلگىلىك قول ئىشارىتى، چىراي ئىپادىسى ۋە ھەرىكەت ئارقىلىق
ئىپادىلەيدۇ. ھەربىر قول ئىشارىتى ۋە ھەرىكەتنىڭ مۇئەييەن مەنىسى
بار، گاچىلار تىلىدا سۆزلەشمەكچى بولغانلار گاچىلار تىلىنىڭ قول
ئىشارەتلىرىنى ئۆگەنگەندىلا، ئاندىن ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرالايدۇ.

dā dǎ dǎ dǎ

تاۋۇش ۋە ئىنتوناتسىيە

تىلنىڭ تۈرى ناھايىتى كۆپ، ھەر بىر تىلنىڭ تىل تاۋۇشى ۋە ئىنتوناتسىيىسى بار. تىل تاۋۇشى ئادەملەرنىڭ سۆزلىگەن چاغدىكى ئاۋازىنى، ئىنتوناتسىيە سۆزنىڭ ئاھاڭىنى كۆرسىتىدۇ. خەنزۇ تىلىنىڭ تىل تاۋۇش ۋە ئىنتوناتسىيىسى سوزۇق تاۋۇش، ئۈزۈك تاۋۇش، تون، ئۇرغۇ ھەمدە رىتىم ۋە فونېتىك ئۆزگىرىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

A دىققەت! بىزدىن بىر ماتروس سۇغا چۈشتى.

B پاراخوتىمىزغا خەتەرلىك بۇيۇملار بېسىلىۋاتىدۇ ياكى چۈشۈرۈلىۋاتىدۇ.

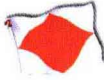
C شۇنداق!

D دىققەت! پاراخوتىمىزدىن كاشىلا چىقتى!

E پاراخوتىمىز زەخمىلەندى، بىز بىلەن ئا-لا قىلىشلىق. ئوڭ تەرەپكە بۇرماقچى.

F پاراخوتىمىز زەخمىلەندى، بىز بىلەن ئا-لا قىلىشلىق.

G پاراخوتىمىزغا يول باشلىغۇچى كېرەك!

0

1

2

3

4

5

ئوخشاش بىر جۈملىنى ئوخشاش بولمىغان تاۋۇش ۋە ئىنتوناتسىيىدە ئىپادىلىسە ئوخشاش بولمىغان مەنالارنى بىلدۈرۈشى مۇمكىن.

ھىندىستان ئۇسسۇلىدا ھېس-تۇيغۇ بەدەن ھەرىكىتى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ.

كۆڭۈللۈك كۈتۈش

بەدەن ھەرىكىتى تىلى

گاچا تىياتىر ۋە ئۇسسۇل ئاۋازسىز سەنئەت. ئارتىسلار بەدىئىي مەزمۇننى قول-پۇت ھەرىكىتى ئارقىلىق ئىپادىلەيدۇ. بىز بۇ ھەرىكەتلەرنى بەدەن ھەرىكىتى تىلى دەپ ئاتايمىز.

بايراق تىلى

بۇنىڭدا ئوخشاش بولمىغان سۈرەتلەر چۈشۈرۈلگەن بايراقچىلارنى بەلگىلىك ھالدا يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئۇيان-بۇيان پۇلاڭلىتىش ئارقىلىق تىل ئۇچۇرى يەتكۈزۈلىدۇ، ئۇچۇر ئالماشتۇرۇشقىمۇ بولىدۇ. بۇنداق تىل «بايراق تىلى» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ كۆپىنچە ئايروپىلان بىلەن ھاۋادىكى ئايروپىلان ئارىسىدىكى ۋە ھەربىي پاراخوتلار ئارىسىدىكى ئۆزئارا ئالاقىدە قوللىنىلىدۇ.

一 二 三 四 五 六 七 八 九 十
 一 二 三 四 五 六 七 八 九 十
 上 下 人 大 女 日 月 草 牛 羊

چىغىناق - تارغاق يېزىقى

چىغىناق-تارغاق يېزىقى جۇڭگودىكى ئەڭ قەدىمكى يېزىق بولۇپ، ئەڭ دەسلەپتە پالچىلىقتا ئىشلىتىلگەن. چىغىناق-تارغاق يېزىقىدا 4500 چە تاق خەت بار، ئاساسىي لۇغەت تەركىبى، ئاساسىي گرامماتىكىسى ھازىرقى خەنزۇ تىلىنىڭكىگە ئوخشايدۇ.

ھايۋانلارنىڭ سۆڭىكىگە ئويۇلغان يېزىق

كاشىقا ئويۇلغان يېزىق.

برونزا ئەسۋابلارغا ئويۇلغان يېزىق.

يۈننەندىكى دەيزۇ مىللىتى قوللىنىدىغان پىنيىن يېزىقى

يېزىق

يېزىق — تىلنى خاتىرىلەيدىغان ۋە ئىپادىلەيدىغان بەلگە. ھەر بىر خىل يېزىقنىڭ تاۋۇشى، شەكلى ۋە مەنىسى بار. يېزىق ئارقىلىق بىز ماكان، زامان ئاتلاپ، ناھايىتى بۇرۇنقى زامانلاردا يۈز بەرگەن ئىشلاردىن خەۋەردار بولالايمىز، شۇنداقلا كېيىنكىلەرنى ھازىرقى ئىشلىرىمىزدىن خەۋەردا قىلالايمىز.

ئىنگىلىز يېزىقى خەلقئارادا كەڭ قوللىنىلىدىغان ھەرپلىك يېزىق.

دەيزۇ يېزىقىدا پالما يوپۇرمىقىغا ئويۇلغان «يوپۇرماق نوم».

ھەرپلىك يېزىق

ھەرپلىك يېزىق تاۋۇش قۇراشتۇرۇلىدىغان يېزىق دەپمۇ ئاتىلىدۇ، ئۇ يېزىق تەرەققىياتىنىڭ يېڭى باسقۇچى. ئۇنىڭدا نەچچە ئونلا ھەرپتىن نەچچە ئونمىڭلىغان سۆز ۋە سۆز بىرىكمىلىرىنى قۇراشتۇرۇپ، تۈرلۈك مۇرەككەپ جۈملە-ئىبارلەرنى خاتىرىلىگىلى ۋە ئىپادىلىگىلى بولىدۇ. جۇڭگودىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھەرپلىك يېزىقى تولىمۇ ئۆزگىچە. لاتىنچە ھەرپلىك يېزىق بولسا ئەڭ كەڭ تارقالغان ھەرپلىك يېزىق بولۇپ، دۇنيادىكى خەنزۇچە پىنيىن ھەرپى، ئىنگىلىزچە، فرانسۇزچە ھەرپ قاتارلىق نۇرغۇن ھەرپلىك يېزىقلار لاتىن ھەرپىنى ئۇل قىلغان.

جۈەنشۈ خەت
شەكلى

لشۈ خەت
شەكلى

ساۋشۈ خەت
شەكلى

كەيشۈ خەت
شەكلى

چېكىت ۋە كۆپ خىل
ئۆزگىرىشچان سىزىقلار خەنزۇچە
خەتنى تەشكىللىگۈچى ئاساسلىق
ئامىلدۇر.

چاسا شەكىللىك خەنزۇچە
خەتنىڭ بەزىلىرى يەككە،
بەزىلىرى بىرىكمە ھالەتتە بولىدۇ.
يەككە خەتلەرنىڭ تولىسى
رەسىمگە ئوخشاش تەسۋىرىي
خەتلەردىن كېلىپ چىققان،
بىرىكمە خەتلەر يەككە خەتنى ئۇل
قىلغان ئاساستا شەكىللەنگەن.

قەدىمكى مىسىرنىڭ تەسۋىرىي
يېزىقى (رەسىملىك يېزىق)

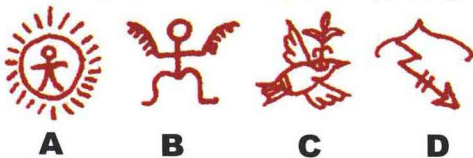
چاسا شەكىللىك خەنزۇ يېزىقى

خەنزۇ يېزىقى ئۆزگىرىشچان يان بۆلەكلەردىن پايدىلىنىپ، سىزىقلىرى
تۈز، گىرۋەكلىرى پۈكۈلگەن ھالەتتە يېزىلىدىغان چاسا يېزىق. خەنزۇ
يېزىقى ئۆزگىرىشچان سىزىقلاردىن تۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن جۈەنشۈ، لىشۈ،
ساۋشۈ، شىگشۈ، كەيشۈ قاتارلىق ھەر خىل خەت شەكىللىرىدە نۇرغۇن
داڭلىق ھۆسەنخەت ئەسەرلىرى بارلىققا كەلگەن. خەنزۇچە خەتلەر بىر
ئاھاڭلىق (كۆپ ئاھاڭلىق)، بىر مەنىلىك (كۆپ مەنىلىك) بولىدۇ.

ئېلىمىزدىكى ناشى مىللىتىنىڭ دوڭبا
يېزىقى رەسىمگە ئوخشايدۇ.

تۆۋەندىكى بىرنەچچە دوڭبا يېزىقىنىڭ مەنىسىنى تېپىپ بېقىڭ.

تەسۋىرىي يېزىق

يېزىق رەسىمدىن پەيدا بولغان. مىسىرنىڭ
ئەڭ بۇرۇنقى يېزىقلىرىنىڭ تولىسى رەسىملىك بەلگە
بولۇپ، تاش ئابىدىلەرگە ئۇيۇلغان. جۇڭگودىكى
بەزى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ يېزىقىمۇ تەسۋىرىي
يېزىق، ئالايۇق، ناشى مىللىتىنىڭ دوڭبا يېزىقى
بەئەينى رەسىم سىزغاندەك يېزىلىدۇ.

جىڭزى تاش ۋە دەرەخ
شاخلىرى بىلەن شەرقىي
دېڭىزنى تىندۇرماقتا.

ئەپسانە

ئىپتىدائىي دەۋرلەردە ئىنسانلارنىڭ تەبىئەتكە بولغان
تونۇشى تۆۋەن ئىدى. نېمە ئۈچۈن يامغۇر ياغدۇ؟ نېمە
ئۈچۈن بوران چىقىدۇ؟ ئادەملەر بۇنىڭ ئىلمىي جاۋابىنى
تاپالماي، بىرخىل ئىلاھلار دۇنياسىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقان
ۋە ئىلاھلار ھەققىدە ھېكايىلەرنى ياراتقان، بۇنىڭ بىلەن
ئەپسانە كېلىپ چىققان.

براخماننىڭ ھېكايىسى

ھىندى ئەپسانىلىرىدە ئالەم-
دىكى بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ
ئەجدادى بولغان براخمان ئالتۇن
تۇخۇمدىن ئايرىدە بولغان. ئۇ
ئاسمان-زېمىننى ياراتقان، جەنۇب،
شىمال، شەرق، غەربنى بېكىتكەن. ئۇ چارچاپ
كېتىپ، ئارام ئېلىش ئۈچۈن ئالەمدىكى ئىشلارنى ئىدارە
قىلىشنى ئىنسى ئاسوراغا تاپشۇرغان. ئاسورا ئالەمنى
ئىلگىگە ئالغاندىن كېيىن تەكەببۇرلىشىپ، ئاچكۆزلۈك
قىلىپ، نۇرغۇن يامان ئىشلارنى قىلغان، شۇڭا، چاقماق
ئىلاھى ئىندىرا ئۇنى ھالاك قىلغان.

جىڭزىنىڭ دېڭىزنى تىندۇرۇشى

جىڭزىنىڭ دېڭىزنى تىندۇرۇشى جۇڭگودىكى مەشھۇر
ئەپسانە. پادىشاھ يەندىنىڭ قىزى ناھايىتى چىرايلىق
ئىدى، ئۇ شەرقىي دېڭىزغا چۈشۈپ ئۆلۈپ كەتكەندىن
كېيىن، «جىڭزى» دەپ ئاتىلىدىغان بىر قۇشقا ئايلىنىدۇ ۋە
ھەر كۈنى غەربىي تاغدىن تاش، دەرەخ شاخلىرىنى چىشلەپ
ئېلىپ كېلىپ شەرقىي دېڭىزنى تىندۇرماقچى بولىدۇ.

ئىندىرا ھەققانىيەتكە
ۋەكىللىك قىلىدىغان
ئىلاھ. سۈرەتتە: ئۇ
ئاسورا بىلەن جەڭ
قىلماقتا.

ئاسورا يامان
ئىشلارنى قىلىدىغان
رەزىللىك ئىلاھى.

براخمان يەر-زېمىننى
ئايرىدە قىلىپ بولغاندىن
كېيىن ئارام ئالماقتا.